

LAMPAIDEN JA VUOHIEN LUOMUHOITO

12/2016

1

Teksti pohjautuu julkaisuun Luomutuotanto 2 – Eläin-
tuotannon ohje, Eviran ohje 18217/9, voimaan 1.6.2016

- Varmista ohjeiden yksityiskohdat aina uusimmasta painoksesta.
- Polkua seuraten löydät luomuvalvonnan lomakkeet ja voimassaolevat tuotantoehdot <https://www.evira.fi/>
- Valitse etusivulta kohdasta OIKOPOLUT Luomu-> Luomun lomakkeet ja ohjeet, painikkeen löydät sivun vasemmasta laidasta.

Sisältö

- Luomuvalvontaan liittyminen
- Eläinten hoito-olot sisällä ja ulkona
- Eläinten alkuperä ja siirtymävaihe
- Jalostusmenetelmät ja eläimille tehtävät toimenpiteet
- Eläinten terveydenhoito ja lääkintä
- Ruokinta, sallitut ja kielletyt rehut

Ennen valvontaan ilmoittautumista

Pääsääntöisesti peltoviljelyn on oltava jo luonnonmukaisessa viljelyssä, tai ainakin siirtymävaiheessa, ennen eläintuotannon valvontaan ilmoittautumista. Myös luonnon- ja metsälaitumien on kuuluttava luonnonmukaisen tuotannon valvontaan. On myös mahdollista siirtää yhtä aikaa sekä tilan pellot että eläimet luomuun niin sanottua 24 kk:n poikkeusta noudattaen. Kts. yksityiskohdat Eviran tuotantoehdot luku 3.3.

Suunnittele toimintasi etukäteen

- Tee kirjallinen yksityiskohtainen suunnitelma luomueläintuotannon toteuttamisesta omalla tilallasi eli eläinhuoltosuunnitelma (luomueläinten hoitosuunnitelma).
- Suunnitteluapua löytyy ProAgrian julkaisemasta Lampaiden ja vuohien luonnonmukaisen tuotannon hyvät toimintatavat - oppaasta <https://www.proagria.fi/sisalto/3608>
- Mallilomake <http://luomu.fi/tietopankki/luomuelainten-hoitosuunnitelman-tekoon-lomake/>

Varmista lannanlevitysalan riittävyys ja että lantavarastot ja eläinten ulkotarhat ovat nitraattiasetuksen määräysten mukaiset (Valtioneuvoston asetus 1250/2014).

Kuva Brita Suokas

Ympäristövaatimusten noudattaminen tarkastetaan ensimmäisessä luomutuotantotarkastuksessa.

Valvontaan ilmoittautuminen

Tarvitset Eviran lomakkeet *Ilmoittautumislomake* ja *tuotantosuuntakohtainen Liitelomake*. Kokoa liitteeksi kaikki tarvittavat suunnitelmat ja lupahakemukset. Ilmoit-taudu luomuvalvontaan oman alueesi ely-keskukseen.

Valvontaan voi ilmoittautua mihin vuodenaikaan vain. Sen voi tehdä heti kun toiminnassa pystytään noudattamaan luonnonmukaisen kotieläintuotannon tuotanto-
toehtoja. Eläintuotannon siirtymäajat alkavat ilmoittautumispäivästä. Siirtymävaiheen aikana tuotetut kotieläintuotteet voi markkinoida vain tavanomaisesti tuotettuina.

On tärkeää, että selvität mitä muistiinpanoja sinun tulee koota luomuvalvontaa varten. Ryhdy tekemään muistiinpanoja ja tallettamaan ostojen saateasiakirjoja heti alusta alkaen. Katso Muistiinpanot ja dokumentointi-
ohje https://www.luomuwiki.fi/doku.php?id=luomuwiki:kotielaeintuotanto_muistiinpanot

Vuosittainen tarkastuskäynti paikan päällä

Ely-keskus lähettää tilalle eläintuotannon valvontaan erikoistuneen luomutarkastajan tekemään tarkastuskäynnin vähintään kerran vuodessa. Luomutarkastajan kanssa käydään läpi tuotantoehtojen vaatimusten toteutuminen. Luomukotieläintuotannon tarkastus tehdään useimmiten samalla kertaa kuin tehdään vuosittainen kasvintuotannon tarkastus.

Tuotantotarkastuksessa käydään läpi mm. seuraavat asiat

Tarkastuskäynnillä paikanpäällä ja muistiinpanoista

eläinmäärät tarkastushetkellä

eläinten terveydenhoito ja lääkitykset

eläinten hoito-olosuhteet rakennuksissa ja ulkotarhoissa, tilavaatimukset

luomulaidunten ja ulkoilalueiden käyttöajat

varastorakennukset ja muut rehujen varastointipaikat

luomurehujen ja siirtymävaiherehujen käyttö

ruokinnan toteuttaminen, rehunkulutusmuistiinpanot, rehujen varastotase

ostetut rehut ja eläimet, saateasiakirjat

myydyt kasvituotteet ja myydyt eläimet, myydyt eläintuotteet

Luomu ja tavanomainen rinnakkain

Luomueläintuotannon valvonnassa mukana olevalla tilalla voi olla luomueläimiä ja tavanomaisia eläimiä vain kun ne ovat eri eläinlajeja. Eri tuotantotavoin hoidettavia eläimiä on pidettävä eri rakennuksissa, tai rakennuksen osissa, erotettuina toisistaan ja eri tarhoissa ulkoalueilla. Luomulaitumella eläimet eivät saa olla yhtä aikaa, samaa laidunta voi kuitenkin käyttää vuorotellen. Tavanomaisten eläinten rehunkulutuksesta sekä eläintuotteiden ja eläinten myynneistä on pidettävä vastaavanlaista kirjanpitoa kuin luomueläinten osalta.

Kotieläinrakennus ja eläinten ulospääsy

Pihatossa tai karsinakasvattamossa eläinten käytössä olevasta lattia-alasta vähintään puolet on oltava alustaltaan kiinteäpohjaista, jossa ei ole rakoja ja ritilöitä.

Makuualueen tulee olla hyvin kuivitettu oljella tai muulla luonnonmateriaalilla.

Rakennuksessa tulee olla ikkunoita, tai muita valoaukkoja, vähintään niin paljon että niiden pinta-ala vastaa 5 % eläinsuojan lattiapinta-alasta. Jos tasaista luonnonvaloa antavia valoaukkoja on seinien lisäksi myös katossa, voidaan hyväksyä alle 5 prosentin osuus.

Pääsääntö on, että kaikki eläimet pääsevät laidunkaudella laitumelle päivittäin. Laidun on alue, joka on kasvuston peittämä, ja eläin saa sieltä osan päivittäisestä ravinnontarpeestaan.

Pääsääntö on, että talvellakin eläimillä tulee olla pääsy ulos silloin kun sää sallii. Ulkojaloittelua ei ole välttämättömyyden järjestää, jos eläimet ovat kesällä päässeet laitumelle pidemmän jakson kuin normaalin laidunkauden ajan. Normaali laidunkausi on Etelä-Suomessa kesäkuun alusta syyskuun loppuun. Pohjois-Suomessa normaali laidunkausi on noin kuukautta lyhyempi.

Kuva EU-luomutiedotus

LAMPAIDEN JA VUOHIEN LUOMUHOITO

12/2016

3

Vuohien ja lampaiden käytössä olevan tilan vähimmäismitoitus sisällä ja ulkona

Taulukossa kerrotun vähimmäistilan tulee olla esteettömästi eläinten vapaassa käytössä ilman ruokintalaitteiden ja karsinarakenteiden täyttämää tilaa.

Vuohet

Vuohet, ikäryhmä	Sisällä tilaa m ² / eläin	Ulkona m ² / eläin, kun ulkotila on sisätilan yhteydessä ja eläimillä on jatkuvasti vapaa pääsy ulos ja sisään
kilit alle 6 kk	0,35	0,5
vuohet yli 6 kk-12 kk	1,5	2,5
kuttu yhdessä kileineen	2,0	2,5

Lampaat

Lampaat, painoluokka keskimäärin	Sisällä tilaa m ² / eläin	Ulkona m ² / eläin, kun ulkotila on sisätilan yhteydessä ja eläimillä on jatkuvasti vapaa pääsy ulos ja sisään
karitsat alle 15 kg	0,35	0,5
karitsat alle 30 kg	0,5	0,5
karitsat yli 30 kg	0,75	0,75
lampaat yli 55 kg	1,5	2,5
tiine uuhi, yli 75 kg	1,7	2,5
uuhi yhdessä karitsoiden kanssa	2,0	2,5

Huom! Sisätilasta erillään olevassa ulkotarhassa vähimmäistilavaatimus on sama kuin sisätilan yhteydessä olevassa ulkotarhassa.

Laidunnuksen ja ulkojaloittelun tarkennukset

Ulkotarha voi olla katettu enintään 75 % pinta-alasta. Katoksen on oltava avoseinäinen, lintu- tai tuuliverkot sallitaan seinämällä. Katos, jossa on kolme kiinteää seinää on sisätilaa, ei ulkotilaa.

Eläinten uloslaskusta voi tilapäisesti luopua, jos olosuhteet ovat vaaraksi eläinten terveydelle. Lampaille ja vuohille tällaisia olosuhteita ovat kova sade, erittäin kova talvinen tuuli ja erittäin kova pakkanen tai jäinen tarhan pinta. Jos hellepäivinä on häiritsevän paljon hyönteisiä, eläimet tulee laskea ulos viileämpään vuorokauden aikaan.

Eläinten alkuperä ja siirtymävaihe

Tilalla siirtymisen alussa olleista eläimistä tulee luomueläimiä siirtymävaiheen kautta, samoin tilalle myö-

hemmin ostetuista tavanomaisista eläimistä. Luomuvalvontaan liittymisen jälkeen syntyneet eläimet ovat heti luomueläimiä, vaikka emät olisivat vielä siirtymävaiheessa.

Lampaiden ja vuohien siirtymäajat ovat

- liha ja eloon myytävä eläin luomua, kun eläin on ollut luomuhoidossa vähintään 6 kuukautta
- maito luomua, kun eläin on ollut luomuhoidossa vähintään 6 kuukautta

Huomaa! Kun tavanomaisesta tuotannosta ostettu eläin synnyttää esim. kuukauden päästä luomuhoidon tulemisen jälkeen, sen maito on poikimisesta eteenpäin vielä viisi kuukautta siirtymävaiheen maitoa. Maitoa voi käyttää luomurehuna oman tilan kileille ja karitsoille, mutta sitä ei voi myydä luomuelintarvikkeena.

Eläinten alkuperä

Pääsääntö on, että eläinten tulee olla hoidettu luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtojen mukaisesti syntymästään saakka koko eliniän ajan. Lihantuotantoa varten on ostettava luomukaritsoituja ja -kilejä.

Jalostuseläimiä hankittaessa, jos sopivia luomueläimiä ei löydy, on mahdollista ostaa rajoitettu määrä tavanomaisia eläimiä. Vuoden aikana tilalle saa tuoda tavanomaisia siitoseläimiä enintään 20% täysikasvuisten eläinten yhteismäärästä laskien. Täysikasvuisia ovat siitosurokset sekä synnyttäneet kutut ja uuhet.

Tavanomaisia kerran poikineita uuhia ja kuttuja ei voi ostaa luomutilalle, paitsi jos ne ovat suomalaista alkuperäisrotua. Siitospässien ja -pukkien hankinta on aina

mahdollista tavanomaisesta tuotannosta, kunhan määrä on sopiva suhteessa naaraiden määrään.

Ely-keskukselta voi hakea lupaa hankkia enemmänkin tavanomaisia eläimiä, maksimissaan 40 % täysikasvuisten määrästä, jos tilalla muutetaan tuotantosuuntaa, laajennetaan tuotantoa, tai eläimiä on menetetty sairauden tai onnettomuuden vuoksi poikkeuksellisen paljon.

Sallitut ja kielletyt jalostusmenetelmät

Keinosiemennys on sallittu, muut keinohedelmöitysmuodot kuten alkionsiirron käyttäminen ja eläinten kloonaukset ovat kiellettyjä. Siemennykseen käytettävä sperma voi olla sukupuolilajiteltua ja/tai alkionsiirron kautta syntyneiden urosten spermaa. Hormonien käyttäminen kiimojen samanaikaistamiseen on kielletty.

Eläinten lääkintä

Jos eläin sairastuu tai loukkaantuu, sitä on ryhdyttävä välittömästi hoitamaan asianmukaisella tavalla.

Eläinlääkkeitä, loishäätövalmisteita, rokotteita ja homeopaattisia valmisteita saa käyttää vain eläinlääkärin määräämänä. Myös sellaiset lääkkeet ovat sallittuja, joiden tuotannossa on ollut mukana muuntogeenisiä organismeja (gmo).

Lääkehoidon rajoitukset

Lääkevalmisteelle tai rokotteelle määrättyä varoaikaa on noudatettava vähintään kaksinkertaisena ennen kuin eläintuotteita saa luovuttaa luomuelintarvikkeeksi. Lääkityt eläimet on oltava selkeästi tunnistettavissa ja erotettavissa muista eläimistä varoaikan aikana.

Eläimille, joiden tuotantoelinkaari on yli vuoden (lypsyvuohet, emouuhet, siitospässit) on sallittua antaa lääkevalmisteita korkeintaan kolmena hoitokertana 12 kuukauden aikana ilman, että eläin menettää luomustatuksensa. Lihaeläimille, joiden tuotantoelinkaari on alle yhden vuoden, on sallittua antaa lääkevalmisteita korkeintaan yhden hoitokerran elämän aikana ilman, että eläin menettää luomustatuksensa.

Kuva Brita Suokas

- Yhdeksi hoitokerraksi katsotaan kaikki yhtä sairaustapausta varten annetut lääkehoidot.
- Loislääkitystä, rokotteita ja lain säättämiä pakollisia taudinvastustusohjelmiin kuuluvia lääkityksiä ei lasketa hoitokertojen lukumäärään.
- Luomutuotantoehdoissa määrättyjen nupoutuksen ja kuohinnan yhteydessä käytettävien rauhoitus- ja kivunlievitysvalmisteiden käyttämistä ei lasketa hoitokertojen lukumäärään.

Jos lääkehoitoja tarvitaan enemmän kuin tuotantoehdot sallivat, eläin on palautettava siirtymävaiheen alkuun. Siirtymävaiheen aikana ei eläintä eikä sen tuotteita voi markkinoida luonnonmukaisesti tuotettuina. Eläimen maito on omalla tilalla hyväksyttyä luomurehua.

Eläimille suoritettavia sallittuja toimenpiteitä

- nupoutus ja sarvien katkaisu aikuiselta eläimeltä
- pukkien kastointi ja lammaspässien kastointi leikkaamalla yli 6 viikon iässä

Toimenpiteet ovat sallittuja vain eläinlääkärin tekemänä ja niissä on käytettävä rauhoitusta ja kivunlievitystä. Toimenpiteitä ei saa tehdä rutiininomaisesti, vaan niiden on oltava perusteltuja esim. eläinten ja hoitajien turvallisuuden ja eläinten terveyden varmistamiseksi.

Kuva Brita Suokas

Nupouttamiseen on haettava lupa ely-keskuksesta. Lupa on voimassa toistaiseksi. Jos tilalla tehdään jatkuvasti sarvien poistamista aikuisilta eläimiltä, siihen tulee myös hakea ely-keskuksesta lupa. (Eviran Luomuvalvontalomake 9b. kohta 14.)

Eläintilojen ja laitteistojen puhdistus

Karjarakennusten pintojen, rehunjakolaitteiden sekä maidon käsittelyyn käytettävien laitteiden puhdistukseen on määritelty sallitut puhdistus- ja desinfiointiaineet. Maidontuotannossa kaikki tavalliset lypsylaitteistojen pesuaineet ovat sallittuja käyttää, muut sallitut aineet löytyvät Eviran eläintuotannon ehdot-ohjeista, liite 3.

Ruokinta

Pääsääntö on, että eläimet ruokitaan luomurehuilla. Lammas- ja vuohitiloilla rehustuksen tulee koostua vähintään 60 prosenttisesti tilalla itse viljellyistä rehuista ja yhteistyössä toisten luomutilojen kanssa tuotetuista rehuista.

Ostorehujen osalta luomukotieläintuottajan on varmistettava, että rehu on luomua. Tätä varten tarvitaan myyjän luomutodistus sekä eräkohtainen vaatimuksenmukaisuusvakuutus (esim. viljapassi, teollisen rehun vakuustodistus).

Teollisten rehujen ja kivennäisten tuoteselosteista tulee varmistaa, että niiden raaka-aineet ovat EU:n luomusasetuksessa listattuja luomueläimille sopivia tuotteita.

Ensimmäisen ja toisen siirtymävaihevuoden rehujen käyttäminen on rajoitettua. Vain toisen siirtymävaihevuoden (sv2) rehusatoa voi ostaa. Siirtymävaiheen rehun sallittujen käyttömäärien yksityiskohtaiset vaatimukset tulee varmistaa luomutuotantoehdoista ruokintaa suunniteltaessa. Kirjanpito luomu- ja siirtymävaihe rehujen syöttömääristä on erittäin tärkeää. Kts. Eviran tuotantoehdot luku 5.2

Karkearehujen osuus

Vuohien ja lampaiden tulee saada vähintään 60 % päivittäisestä rehun kuiva-aineesta karkearehuista, joita ovat tuore ruoho, heinä, oljet ja säilörehu. Lypsyeläinten kolmen ensimmäisen lypsykuukauden aikana väkirehun ja karkearehun suhde voi olla enintään 50-50. Poikkeussääntöä voi käyttää tarpeen mukaan myös silloin kun uuhella on enemmän kuin kaksi karitsaa imetettävänä.

Karitsoiden ja kilien maitojuotto

Karitsoiden tulee saada emän maitoa tai muuta luomumaitoa vähintään 45 ensimmäisen elinpäivän ajan.

Kilien tulee saada emän maitoa tai muuta luomumaitoa vähintään 8 ensimmäisen elinviikon ajan.

Jos oman emän maitoa, tai muuta luonnollista luomumaitoa ei ole, tai sitä ei ole riittävästi, karitsat ja kilit voidaan juottaa luomulaatuisella juomarehulla.

Poikkeustilanteissa, jos karitsalle tai kilille on jouduttu antamaan tavanomaista juomarehua, eläimen kohdalla on toteutettava siirtymävaihe 6 kk. Se voidaan aloittaa siitä alkaen kun ruokinta jälleen täyttää luomutuotanto-ehdojen vaatimukset.

Tuotantoehdoissa listattu kielletyt ja sallitut rehujen raaka-aineet

Kielletyt rehut	Sallitut rajoitetusti
muuntogeenisten kasvien tuottamat rehut esim. gm-soija	vitamiinit, kivennäisaineet ja hivenaineet
eläinten kasvun ja tuotannon edistämiseen tarkoitetut kasvunestäjät, kuten lisäaineantibiootit	voi käyttää rehunvalmistuksessa rajoitetusti säilöntä-, sidonta-, ja paakkuuntumisen estoaineita
heksaaniuuton avulla tehdyn kasviöljyjen valmistuksen sivutuotteena syntyvät öljykasvirouheet	säilörehun ja viljan säilönässä sallittu orgaaniset hapot Esim. maito-, muurahais-, propionihappo

Yksityiskohtaiset listat sallituista rehuista, rehunsäilöntäaineista ja rehun lisäaineista löytyvät Eviran Eläintuotannon ehdot - julkaisun lopusta, Liitteet 1 ja 2.

Lisää tietoa hankesivulta

www.luomu.fi/tietopankki/luomuvalvonta-elaintiloilla/

Kirjoittaja

Brita Suokas, Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti